

Uchwała z dnia 27 września 2002 r.

III UZP 6/02

Przewodniczący SSN Beata Gudowska, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, w sprawie z wniosku Stanisława G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w K. o emeryturę, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 27 września 2002 r. zagadnienia prawnego przedstawionego postanowieniem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 7 marca 2002 r. [...]

Czy sędzia, który ukończył 65 rok życia po 1 stycznia 1999 r. i nadal pozostawał w stosunku służbowym nabywał przed 1 października 2001 r. prawo do emerytury na podstawie art. 27 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) ?

p o d j ą ł uchwale:

Sędzia, który osiągnął wiek emerytalny po 1 stycznia 1999 r. i nadal pozostawał w stosunku służbowym nabywał przed 1 października 2001 r. prawo do emerytury na podstawie art. 27 ust 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

U z a s a d n i e

Postanowieniem z dnia 7 marca 2002 r. [...] Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku przedstawił Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia następujące zagadnienie prawne: czy sędzia, który ukończył 65 rok życia po 1 stycznia 1999 r. i nadal pozostawał w stosunku służbowym, nabywał przed 1 października 2001 r. prawo do emerytury na podstawie art. 27 ust. 1 ustawy z dnia

17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.).

Zagadnienie prawne wystąpiło na tle następującego stanu faktycznego. Stanisław G. w dniu 29 października 1999 r. złożył wniosek o emeryturę. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w K. decyzją z dnia 24 lutego 2000 r. odmówił przyznania wnioskodawcy prawa do tego świadczenia z uwagi na to, że jako sędzia nie podlega on przepisom ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), gdyż uprawnienia sędziów regulują przepisy Prawa o ustroju sądów powszechnych. Po rozpoznaniu odwołania wnioskodawcy od tej decyzji Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Koszalinie wyrokiem z dnia 13 października 2000 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od dnia 29 października 1999 r. Sąd ustalił, że wnioskodawca urodzony 7 czerwca 1934 r. w dacie zgłoszenia wniosku miał ukończone 65 lat. Zatrudniony jest w sądownictwie nieprzerwanie od 1 października 1955 r. i okres składkowy przekracza 42 lata. Zdaniem Sądu wnioskodawca spełnił wszystkie warunki do uzyskania prawa do emerytury na podstawie art. 27 ustawy o emeryturach i rentach. Podlegając pracowniczemu ubezpieczeniu społecznemu przez okres przekraczający 40 lat jest ubezpieczonym w rozumieniu art. 4 pkt 13 tej ustawy, osiągnął wymagany wiek i ma wymagany okres składkowy. Pozostawanie w stosunku służbowym nie jest przeszkodą do przyznania prawa do emerytury. Przepis art. 71¹ § 6 Prawa o ustroju sądów powszechnych przewiduje utratę prawa do emerytury sędziego, który przejdzie w stan spoczynku natomiast nie wyłącza tego prawa przed przejściem w stan spoczynku.

Rozpoznając apelację organu rentowego od tego wyroku Sąd Apelacyjny powziął wątpliwości co do tego czy spełnienie warunków określonych w art. 27 ustawy o emeryturach i rentach uprawnia do emerytury sędziego, który pozostaje w stosunku służbowym. Ustawa ma bowiem określony zakres podmiotowy a wśród podmiotów uprawnionych do świadczeń nie ma sędziów sądów powszechnych, co wynika z art. 6 i 7 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Ta ostatnia ustawa nie przewiduje jakichkolwiek świadczeń z ubezpieczenia społecznego dla sędziów sądów powszechnych. Weszła ona w życie 1 stycznia 1999 r. a więc rok po wejściu w życie przepisów ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 124, poz. 782). Znowelizowane przepisy Prawa o ustroju sądów powszechnych

kompleksowo normują od 1 stycznia 1998 r. kwestię zaopatrzenia emerytalnego sędziów i jako *lex specialis* mają pierwszeństwo w stosowaniu. Jednocześnie przepisy tego Prawa nie wyłączają uprawnień do emerytury sędziego pozostającego w stosunku służbowym, wyłączenia z art. 71¹ § 6 dotyczą jedynie sędziów w stanie spoczynku. Za tym, że pod rządem tych przepisów sędzia miał prawo do emerytury z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przemawia treść art. 100 § 5, 6 i 8 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070). Przepisy te w sposób jednoznaczny wyłączają prawo do emerytury lub renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu pracy na stanowisku sędziego przy czym wyłączenie dotyczy wszystkich sędziów a nie tylko sędziów w stanie spoczynku, jak to miało miejsce w poprzednim stanie prawnym. Zmiany takie nie byłyby potrzebne, gdyby w świetle poprzednio obowiązujących przepisów wszyscy sędziowie nie mieli prawa do emerytur i rent, gdyż wówczas ustawodawca mógłby ograniczyć się do powtórzenia dotychczasowych uregulowań w tym zakresie.

Odpowiadając na przedstawione pytanie prawne Sąd Najwyższy zważył, co następuje. Przepis art. 100 § 5 obowiązującej od 1 października 2001 r. ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. Nr 98, poz. 1070) stanowi, że z tytułu pracy na stanowisku sędziego nie przysługuje prawo do emerytury lub renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z zastrzeżeniem przypadków, o których mowa w art. 91 § 10. Zapis taki jest konsekwencją regulacji zawartej w przepisie art. 91 § 9 stanowiącym, że od wynagrodzenia sędziów nie odprowadza się składek na ubezpieczenie społeczne. Nie podlegają oni bowiem ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu na podstawie ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Zgodnie z art. 91 § 10 tylko w przypadku ustania stosunku służbowego przekazuje się składkę za okres służby do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i wówczas okres służby traktowany jest jako okres ubezpieczenia. Wyraźny zapis wyłączający prawo do emerytury i renty zapobiega nieuzasadnionemu uprzywilejowaniu tych sędziów, których okres podlegania ubezpieczeniu i opłacania składek na to ubezpieczenie jest wystarczający do uzyskania tych świadczeń i którzy mogliby z nich korzystać w czasie trwania stosunku służbowego. Jednocześnie wprowadzenie zapisu wyłączającego pewne uprawnienia oznacza, że nie można odmówić przyznania wynikających z przepisów prawa przywilejów tylko z tej przyczyny, że uzna się je za nieuzasadnione lub nadmierne. Liczne przepisy prawa pracy i prawa ubezpieczeń społecznych zawierają przywileje

dla określonego kręgu osób lub grup zawodowych. Nie można uzależniać stosowania lub niestosowania tych przepisów od uznania uprawnień i przywilejów za słuszne i sprawiedliwe w sytuacji, gdy przepisy są bezwzględnie obowiązujące. Według stanu prawnego obowiązującego przed wejściem w życie powołanej ustawy prawo do emerytury sędziego pozostającego w służbie i spełniającego warunki dotyczące wieku i posiadanych okresów składkowych i nieskładkowych może być wyłączone tylko w przypadku, gdy przepisy dają wyraźną podstawę do pozbawienia go tego prawa.

Pod rządem ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych (jednolity tekst: Dz.U. z 1994 r. Nr 7, poz. 27) przed zmianą wprowadzoną od 1 stycznia 1998 r. ustawą z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 124, poz. 782 ze zm.) sędziowie podlegali pracownicemu ubezpieczeniu społecznemu i od ich uposażeń były odprowadzane składki. Przepisy ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40 poz. 267 ze zm.) nie uzależniały prawa pracownika do emerytury od ustania zatrudnienia a jedynie od wieku i okresu zatrudnienia (art. 26). Sędzia, który osiągnął wiek emerytalny i miał wymagany okres składkowy i nieskładkowy, uzyskiwał prawo do emerytury niezależnie od tego czy rozwiązał stosunek służbowy czy też nie. Nie mógł jednak korzystać z tego świadczenia, gdyż jego wypłata podlegała zawieszeniu na podstawie art. 24 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) z powodu przekroczenia określonego progu dochodów. Nie było natomiast żadnych przeszkód do przyznania prawa do emerytury.

Ustawą zmieniającą Prawo o ustroju sądów powszechnych wprowadzona została w dodanym art. 77¹ instytucja stanu spoczynku i związane z nią uposażenie zastępujące emeryturę lub rentę. Przepis § 6 tego artykułu stanowił, że przejście sędziego w stan spoczynku powoduje utratę prawa do emerytury lub renty z ubezpieczenia społecznego. Innych zapisów w zakresie prawa do emerytury i renty ustawa nie zawiera, zatem nie tracił prawa do emerytury lub renty sędzia mający już ustalone takie prawo, który nie przeszedł w stan spoczynku lecz pozostawał nadal w służbie. Ustawa wprowadziła także przepis art. 78¹ § 1, na podstawie którego od wynagrodzenia sędziów nie odprowadza się składek na ubezpieczenie społeczne. Wprowadzone zmiany nie dawały podstaw do odmowy przyznania prawa do emerytury sę-

dziom, którzy osiągnęli wiek emerytalny po 1 stycznia 1998 r. a przed tą datą mieli wymagany okres składkowy i nieskładkowy. Przepis art. 26 ustawy o z. e. p. nie zawierał bowiem wymogu, aby okres ubezpieczenia przypadął bezpośrednio przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Pozostający w stosunku służbowym sędzia mógł więc nadal skutecznie zgłaszać żądanie przyznania prawa do emerytury, chociaż w dalszym ciągu prawo to było „teoretyczne” a praktycznie nie mógł pobierać świadczenia.

Powołana ustawa, zmieniająca Prawo o ustroju sądów powszechnych nie wyłączała prawa do emerytury sędziego pozostającego w służbie. Jeżeli stan prawny miałby ulec zmianie po wejściu w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.) to ewentualnych podstaw do wyłączenia prawa do emerytury należy szukać w tej ustawie. Przepis art. 27 ustawy stanowi, że ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r. przysługuje emerytura jeżeli spełnili łącznie następujące warunki: 1) osiągnęli wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn, 2) mają okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn. Wymagane są zatem trzy warunki - status ubezpieczonego w rozumieniu ustawy, wiek emerytalny i wystarczająco długi okres składkowy i nieskładkowy. Definicja „ubezpieczonego” zawarta jest w art. 4 pkt 13, zgodnie z którym jest to osoba podlegająca ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, określonym w przepisach o systemie ubezpieczeń społecznych, a także osoba, która przed dniem wejścia w życie ustawy podlegała ubezpieczeniu społecznemu lub zaopatrzeniu emerytalnemu z wyłączeniem ubezpieczenia społecznego rolników. Dla statusu ubezpieczonego nie jest więc wymagane podleganie ubezpieczeniu emerytalnemu i rentowemu po dniu 1 stycznia 1999 lecz wystarczające jest podleganie ubezpieczeniu społecznemu na podstawie przepisów obowiązujących przed wejściem w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Sędzia, który do dnia 1 stycznia 1998 r. podlegał ubezpieczeniu społecznemu pracowników jest uznawany za ubezpieczonego w rozumieniu ustawy. Okresy opłacania składek na ubezpieczenie społeczne są okresami składkowymi w rozumieniu art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy. Jeżeli okres opłacania składek od uposażenia sędziego przed ustaniem tego obowiązku był wystarczająco długi, warunek posiadania wymaganego okresu jest spełniony. Prawo do emerytury nie jest uzależnione ani od rozwiązania stosunku pracy czy stosunku służbowego ani od podlegania ubezpieczeniu bezpośrednio

przed osiągnięciem wieku emerytalnego. W zakresie uprawnień do emerytury aktualny stan prawny jest podobny do poprzedniego, zatem pod rządą ustawy o emeryturach i rentach sędziemu pozostającemu w służbie po 1 stycznia 1999 r. przysługiwało prawo do emerytury jeżeli spełnił warunki dotyczące wieku i okresu składkowego i nieskładkowego.

Zmiana w stosunku do stanu poprzedniego polega na tym, że stało się możliwe korzystanie ze świadczenia. Wprawdzie przepis art. 103 ust. 1 przewiduje zawieszanie i zmniejszanie świadczeń ze względu na osiągnięte dochody, jednak z mocy art. 103 ust. 2 nie ma on zastosowania do emerytów, którzy ukończyli 60 lat (kobiety) lub 65 lat (mężczyźni). Takie osoby otrzymywały emerytury w pełnej wysokości niezależnie od uzyskiwanych dochodów. Ograniczenie w tym zakresie zostało wprowadzone ustawą z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 9 poz. 118), którą został dodany przepis art. 103 ust. 2a stanowiący, że prawo do emerytury ulega zawieszeniu bez względu na wysokość przychodu uzyskiwanego przez emeryta z tytułu zatrudnienia kontynuowanego bez uprzedniego rozwiązania stosunku pracy. Zanim zostało wprowadzone to ograniczenie sędzia, mający określony wiek i kontynuujący stosunek służbowy, mógł obok uposażenia otrzymywać emeryturę w pełnej wysokości. Mimo, że tego rodzaju przywilej mógłby być uznany za nadmierny, nie wprowadzono w obowiązującym w dniu 1 stycznia 1999 r. Prawie o ustroju sądów powszechnych zmiany ograniczającej ten przywilej. Uznanie na zasadach słuszności, że niespójność między przepisami ustaw o emeryturach i rentach i o ustroju sądów powszechnych przemawia za brakiem podstaw do przyznania sędziemu pozostającemu w służbie prawa do emerytury po 1 stycznia 1999 r., prowadziłoby do innego rodzaju nierówności wobec prawa. Nie byłoby bowiem podstawy prawnej do odmowy przyznania prawa do emerytury tym sędziom, którzy warunek osiągnięcia wieku emerytalnego spełnili przed 1 stycznia 1999 r. Zgodnie z art. 186 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach do wniosków takich osób zgłoszonych po wejściu w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe. Według omówionych wyżej przepisów dotychczasowych spełniali oni warunki do przyznania prawa. Zachowałoby również prawo do emerytury sędziowie, którym prawo to zostało na ich wniosek ustalone przed 1 stycznia 1999 r. bowiem nie ma podstaw do pozbawienia ich praw nabytych. Wypłata świadczeń osobom, które nabyły do nich prawo na podstawie przepisów dotychczasowych następuje na zasadach określonych w

ustawie. Przepis art. 103 ust. 2 musiałby być w stosunku do takich osób stosowany i otrzymywały one emeryturę obok uposażenia.

Pozbawienie sędziów pozostających w stosunku służbowym prawa do emerytury od 1 stycznia 1999 r. nie znajduje usprawiedliwienia w powołanych przepisach. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści przytoczonej w sentencji.

=====